

GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN AHLAK DÜNYASI ÜZERİNE BİR DENEME

Dr. Hüseyin AĞCA*

ÖZET

Gerçek liderlerin en belirgin niteliği, uzun soluklu, güvenilir fikirlerin sahibi olmalarıdır. Onlar her durumda ortaya koydukları tutm ve davranışlarıyla evrensel anlamda örnek olurlar. Ahlakî tercihlerin geçerlilik düzeyi de, bu tercihleri yapanları hem lider, hem de önder konumuna yükeltir. Atatürk böylesine seçkin bir kimliğe sahip olan millî ve evrensel bir büyük insandır.

Anahtar Kelimeler: Ahlak, Adalet, Sadakat, Hoşgörü, Samimiyet, Vefa.

AN LITERATURE ESSAY ABOUT GAZI MUSTAFA KEMAL ATATURK'S MORALITY

ABSTRACT

The most impotant qualification of true leaders is that they have long-lasting and dependable ideas. They are universal dols with the manners and behaciors that they show on every occasion. The validity level of ethical preferences is what makes such people leaders and first persons. Atatürk is a great natona an universal person with such unique personality.

Key Words: Ethical, justice, Faithfulness, Forbearance, Openness, Loyalty

* Em. Öğrt. Üyesi.

Aziz Atatürkümüzün dünyayı şerefliendirmesinin üzerinden 125 yıl geçmiş. Bir asır, bir de çeyreği. Bu gün sözlerime başlarken, O'na Ulu Yaratana'ın rahmetini lütfetmesi niyazı ve sizlere saygılarımı sunarak sözlerime başlıyorum.

O Büyük önder için; o kadar çok şey söylendi ve yazıldı ki, ben yeni bir şey söyleyebilmenin telaşını yaşamadım diyemiyorum.

Aklımla yüreğimin bu lider sahibi için, yine akılla kalbin ortaklaşa oluşturduğu bir evrensel kavram olan ahlâkı, bir de O'nun dünyasından ilk kez size yansıtma cesareti, bilmem benim gibi bir faniye düşer miydi? Cüretimin bağışlanacağını umuyorum.

İnsanın hayatını düzenlemekle kalmayıp aynı zamanda ona ferdi ve içtimaî yüksek bir itibar sağlayan ahlâk olgusunun, hem sahiplenilmesinin, hem de sürekli kılınmasının güçlüğü; kanımca millî ve milletler arası hukuk sistemlerinin doğuş ve yaşayış sebebidir.

Bu olgu bütün boyutlarıyla kişiler, toplumlar, kurum ve kuruluşlar ve giderek devletler tarafından yeteri kadar ve sürekli olarak benimsense idi, bu kurallara uymayı sistemleştiren ve uymamayı cezalandıran adna, hukuk sistemleri belki de doğmayacaktı.

Peki, mademki ahlakî olgular hayatın vazgeçilmezleridir. Olmaya da devam edecektir. Öyleyse herkes gibi, ya da herkesten farklı olalım, yine de kendimize mahsus bir ahlâk anlayışımız vardır.

Büyük Önder'in ahlâk dünyasına bakarken, öncelikle insanların bütün ömürlerince giyindikleri ahlâk elbiselerinin ilmiklerini oluşturan unsurların neler olduğuna bir göz atmak zorunludur diye düşünüyorum.

Bu özel dokunmuş kumaştan; her insanın bedenine göre, sahip olduğu inanç muhtevasının, mensup olduğu ailenin, içinde yaşadığı beşeri, tabii, siyasî çevrenin, içinden geldiği tarihî dokunun, eğitimle örülen kumaşla dikilen elbisesinin ilmiklerinin şunlardan oluştuğu genel kabul görmüştür;

HOŞGÖRÜLÜ OLMAK - VEFAKÂR OLMAK -YARDIMSEVER OLMAK - SORUMLULUK TAŞIMAK -ADALETTEN YANA TAVIR ALMAK - MİLLÎ ŞUUR VE GURUR SAHİBİ OLMAK - BİLGELİK - İLERİ GÖRÜŞLÜLÜK - BARIŞTAN YANA OLMAK - İNSAN SEVGİSİ YÜKSEK OLMAK - GÖREVE BAĞLI OLMAK -VATAN -

MİLLET SEVGİSİ İLE DOLU OLMAK -DEVLETE SAYGILI
OLMAK - TEVAZU GÖSTERMEK -KUTSAL DEĞERLERE SAYGI
GÖSTERMEK - DÜRÜST OLMAK - SADAKAT GÖSTERMEK -
NEFİS FERAGATI GÖSTERMEK - ÇALIŞKAN OLMAK -SABIR /
TAHAMMÜL GÖSTERMEK- GÜÇLÜ BİR İRADE SAHİBİ OLMAK -
MİLLETİNE GÜVEN DUYMAK -DEMOKRASİYE İNANMAK -
TAKDİR ETME DUYGUSU TAŞIMAK - KİNDAR OLMAMAK -
AİLEYE SAYGILI OLMAK.

Şimdi bu ilmiklerden örülü ahlakî kimliğin sahibi olan Gazi M.
KEMAL'in yukarıda sıralanan özel elbisesinin temel özelliklerini sadece,
ama sadece kendi ifadeleri ve hayat çizgileri ile anlatmaya çalışalım;

The New York Time gazetesi yeniden doğmaya çalışan Türkiye
Devleti ve onun lideri için ne yazmış 8 Eylül 1920 de: **“Mustafa
Kemal'in işleri iyi gitmiyor. Milliyetçi Ordu moral çöküntüsü içinde.
Avrupa'dan süpürülen Türklerin, dünya siyaset sahnesinden de bir
daha dönmek üzere silinip gitmeleri başlıca dileğimizdir.”**¹

Bakalım bir ordu müfettişi olarak başladığı mukaddes cihattan gazilik
unvanı ve mareşal unvanı ile çıkan Mustafa Kemal Atatürk'ün ahlakî
dokusu neydi?

¹ Zeki Saruhan, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, cilt 3 Ankara 1995, s. 205.

Giriş

*“Milletin toplumsal düzen ve sükânı, hal ve istikbalde refahı, saadeti, selâmeti ve masuniyeti, medeniyette ilerleme ve yükselmesi için insanlardan, her hususta alâka, gayret, nefsin feragatini ve icap ettiği zaman seve seve nefsinin fedasını talep eden, millî ahlâktır. Mükemmel bir millette, millî ahlâkiyet icapları, o millet fertleri tarafından adeta muhakeme edilmeksizin vicdanî, hissî bir şevkle yapılır. En büyük millî heyecan işte budur.”*²

*Ahlâkın millî, toplumsal olduğunu söylemek ve ortaklaşa vicdanın bir ifadesidir demek, aynı zamanda ahlâkın mukaddes sıfatını da tanımaktır. Ahlâk mukaddestir; çünkü aynı kıymette eşi yoktur ve başka hiçbir nevi kıymetle ölçülemez.”*³

*“Biz düşünce arkadaşlarımızı ve kendimizi, taassuba ve geçerliliği olmayan sözlere itibar etmeyen, hâlis, dalaveresiz, gerçek müslümanlar olarak kabul ediyoruz. İmânımız iyiyi, kötüyü, hayrı şerri bildiren Kur’ân-ı Kerîm’dir. Kur’ân Allah kelâmıdır. Her gerçekliğin özü, iniş sebebinde gizlidir. Kur’ân’da kuru ve yaş olan her şey vardır. Kur’ân, insanlığın değişmez yolunu yazıya dökmüştür. İslamiyet, her zamanı ve her memleketi kapsar. Bu hikmete dayalıdır ki Hazret-i Muhammed Efendimizden sonra peygamber gelmeyecektir. Çünkü bundan böyle peygamberlere ihtiyaç yoktur. İslâm milleti doğru yoldadır.”*⁴

*“Bütün dünyanın bilgi âleminde, yüksek ahlâklı, disiplinli, efendi vasıflarıyla taşarak yükselmek istidadında bulunan Türk çocuklarının, Türk gençliğinin Göktürklük işini idare etmekte olduğunuzdan dolayı, siz maarif vekilini tebrik ederim ve bunda sizin için yüksek muvaffakiyetler dilerim. Reisicumhur M. Kemal.”*⁵

*“Millî ahlakımız, medeni esaslarla ve hür fikirlerle beslenmeli ve takviye olunmalıdır. Bu çok mühimdir; bilhassa dikkatinizi çekerim. Tehdit esasına dayanan ahlak, bir fazilet olmadıktan başka itimada da layık değildir.”*⁶

*“Türklerin aşağı yukarı hep ahlâkları birbirine benzer. Bu yüksek ahlâk, hiçbir milletin ahlâkına benzemez. Ahlakın millet teşkilinde yeri çok büyüktür, mühimdir.”*⁷

² Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Ankara 1984 s. 302.

³ Afet İnan, Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk’ün El Yazıları, 1969 s. 362.

⁴ Prof. Dr. Mehmet Âkif Tural, Hilâfet Sevdası Karşısında Millî Hâkimiyet Mücadelesi, Ankara 2001 s.21.

⁵ Ahmet Bekir Palazoğlu, Atatürk’ün Okul Gezileri, Ankara 1999, s. 337-338.

⁶ Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler, Ankara 1993 I. c, s. 19.

⁷ Afet İnan, M.B. ve M.K. Atatürk’ün El Yazıları, 1969, s. 358.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Hoşgörü Duygusu

“En Büyük hakikatler ve ilerlemeler, fikirlerin serbest ortaya konması ve karşılıklı alınıp verilmesi ile meydana çıkar ve yükselir.”⁸

“Otuz yedi yaşında zatürreeden ölmesi, gerçekten kayıp olan bu Reşit Galip bir gün Atatürk'e: “-Sizin için diktatör diyorlar...” dedi. Genç doktorun böylesine çıkışlarına alışık ve daima müsamahalı olan Gazi, onun yüzüne uzun uzun ve biraz da muhabbetle bakarak gülümsedi:

“-Çocuk, dedi. Ben gerçekten diktatör olsaydım, sen benimle böyle konuşabilir, bana bu suali sorabilir miydin?”⁹

Bir gün ilgililerden biri gelerek gazi hazretlerine bu sözleri niçin söylediğini araştırıp öyle gelin.. diye talimat verdi. Durumu incelediler. O kişi tütününi saracak sigara kâğıdı bulamamış ve gazete kâğıdına sardığı tütünü içince de dumanından çok rahatsız olduğu esnada bunları söylemişti. Durumu gazi hazretlerine arz ettiler.

“-Siz hiç gazete kâğıdına sarılmış tütünden sigara yaparak içtiniz mi?

Hayır, cevabını alınca, hükmünü verdi:

-Ben Trablusgarp harbinde içmiştim, bilirim. Pek berbat şeydir. Köylü bana az küfretmiş. Siz bunun için mahkemeye vereceğinize, onun insan gibi sigara içmesini temin edin.”¹⁰

Mustafa Kemal Atatürk'ün Vefa Duygusu

“Elimizdeki programın ruhu, bizi yalnız bir kısım vatandaşlarla alakalı kalmaktan men eder. Biz, bütün Türk milletinin hadimiyiz.”¹¹

Mustafa Kemal Atatürk'ün Yardımseverlik Duygusu

Karlı bir kış gününde Orta Anadolu'da yaptığı bir geziden dönerken Atatürk, tek başına ve telaşla, tipiye aldırmadan dolaşan bir köylüye rastladı ve arabasını durdurarak sordu. Bu kışta kıyamette ne arıyorsun? Köylü cevaben:

—Kaybettiğim ineklerimi arıyorum. Dedi.

Gazi Hazretleri emir subayına dönerek:

⁸ Afet İnan M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, 1969, s. 473.

⁹ Cemal Kutay, Atatürk'ün Son Günleri, 2006, s. 22.

¹⁰ Cemal Kutay, a.g.e., s. 107.

¹¹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, cilt: 1, 1989, s. 423.

Bu vatandaşa ineklerinin parasını veriniz. Diye talimat verdi. Köylü hayır duası ettikten sonra Gazi:

—Nereye gidiyorsun, gel de köyüne bırakalım deyince köylü:

—Paşam bu kış gününde size rastlamak benim için büyük bir şanstır. Ama verilen para ile iki inek alabilirim. Sana rastlayan bir adamın üç ineği olmuş çok mu? Ben üçüncü ineğimi aramaya devam edeceğim, dedi.

Bunu duyan Gazi hazretleri,

—Üç ineğinin olmasını donma karşılığı düş edinmiş bir milletin, otomobil içindeki dahiliye vekili... Merhaba, keyfiniz nasıl?"¹²

Mustafa Kemal Atatürk'ün Sorumluluk Alma ve Yerine Getirme Duygusu

“...Biz eğer millet ve tarih huzurunda herhangi bir hata işliyorsak, bunun sorumluluğunu vicdan ve idrakimizle hissetmekten ve ödemekten hiçbir zaman çekinecek insanlar değiliz.”¹³

“Yolunda çalıştığımız büyük ülküyü, halkın kalbinde bir fikir hâlden, bir duygu hâline getirmelisiniz.”¹⁴

“-Millet işlerinde her ferdin zihninin başlı başına faaliyette bulunması lazımdır.”

“Gençleri, Padişahçı ve Halifeci olarak değil, Milliyetçi olarak yetiştirmeli!”¹⁵

“Emir verirken, kendini o emri yapacak olanın yerine koymak ve emrin nasıl yerine getirileceğini ve uygulanacağını düşünmek ve bilmek gerekir.”¹⁶

“Bir meselenin tartışmasına katılan kimse düşündüğünü, kanaatini açık söylemeli, yaptıklarını da kendi namına yapmalı, yaptığının sorumluluğunu da kendi üzerine almalıdır.”¹⁷

Milleti yükselme yoluna götürmek için akıllarınıza, malûmatınıza icap ederse bileklerinize, pazularınıza, bacaklarınıza müracaat edecek, fakat neticede mutlaka o gayeye varacağız.”¹⁸

¹² Cemal Kutay, a.g.e., s. 173

¹³ İhsan Pekel, Atatürk'ü Anlamak ve Anmak, C. II, Ankara 2005, s. 7.

¹⁴ 19 Aralık 1930, Cumhuriyet Gazetesi, s. 1.

¹⁵ Sadı İrmak, Atatürk'ten Anılar, s. 7.

¹⁶ Özdeyişleriyle Atatürk, s. 71.

¹⁷ A. İnan, İki Hatıra, Türk Milliyetçilerinin Kalemî İle Atatürk. 1935, s. 30.

¹⁸ Avni Altın, Her Yönüyle Atatürk, İstanbul 1961 s. 221-222.

Atatürk'ün Adalet Anlayışı

“Hükümet, memlekette kanunu egemen kılmak ve adaleti iyi dağıtmakla yükümlüdür. Bu nedenle adalet işi çok önemlidir... Adli siyasetimizde izlenecek amaç, öncelikle halkı yormaksızın süratle, isabetle, emniyetle adaleti dağıtmaktır. İkinci olarak toplumumuzun bütün dünya ile teması normal ve zorunludur. Bunun için adalet seviyemizi bütün medenî toplumların adalet seviyesi derecesinde bulundurmaya zorunluluğundayız.”¹⁹

“Bir devlet yabancılar üzerinde yargılama hakkını uygulamaktan yoksunsa, böyle bir devlete kuşkusuz bağımsız denilemez.”²⁰

Mustafa Kemal Atatürk'ün Millî Şuur ve Gurur Sahibi Olma Duygusu

Atatürk: *“Türkstünüz ve damarlarınızda asil ve kahraman Türk kanı var.”²¹*

“VII. Yüzyılda dünyanın ne tarafında hangi hükümdar devlet idaresi ve halk sevgisi anlayışını, bizim Bilge Kağanımız veya Kül-Tekinimiz gibi güzel ve akıcı bir dille ifade edebilirdi.”²²

Mustafa Kemal Atatürk'ün Bilgelik Duygusu

Bir milletin ne gibi haslet ve kabiliyetlere sahip olduğunu takdir ve tayin edebilmek için, o milletin sevk ve idaresine memur edilen kimselerin, insanlık tarihini ve bilhassa millî tarihini çok okumuş ve hazmetmiş olmaları şarttır. Muvaffak olmanın birinci sırrı bunda mündemiçtir.²³

Millî eğitim esas olduktan sonra onun dilini, usulünü, araçlarını da millî yapmak zorunluluğu tartışmadan uzaktır. Millî eğitim ile geliştirmek ve yükseltmek istenilen genç dimağları bir taraftan da paslandırıcı, uyuşturucu, hayali fazlalıklarla doldurmaktan dikkatle kaçınmak lazımdır.”²⁴

¹⁹ İhsan Pekel, *Atatürk'ü Anlamak ve Anmak*, C. I, Ankara 2005, s. 205-206.

²⁰ *Özdeyişleriyle Atatürk*, s. 33.

²¹ Fatih Halkevi, *O'nun İçin Yazılanlar, Söylenenler*, İstanbul s. 228.

²² Zeynep Korkmaz, *Atatürk ve Türk Dili, Belgeler*, Ankara 1992 s. 148.

²³ Sami N. Özerdim, *Bilinmeyen Atatürk*, s. 14.

²⁴ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, cilt 2, s. 198.

Fakat efendiler, bir öğrenci tarihini asla unutmamalıdır ve ona tarihi unutturulmamalıdır. O öğrenci şanlı tarihinin bir sayfasını unuttuğu gün ülke uçuruma yuvarlanıyor demektir.

“Mektep genç beyinlere insanlığa hüürmeti millet ve memlekete sevgiyi, şerefi, bağımsızlığı öğretir. Bağımsızlık tehlikeye düştüğü zaman onu kurtarmak için izlenmesi uygun olan en doğru yolu belletir.”²⁵

“Cumhuriyeti, Cumhuriyetin geleceğini Türk Gençliğine emanet ettiğimi biliyorsunuz. Ancak iş, sadece bunu yapmakla bitmiyor. Cumhuriyeti, memleketin geleceğini onlara emanet etmekle, sadece onların damarlarında dolaşın Asil kanda bulunan kudrete güvenmekle görevimizi tamamlamış olamayız. Aynı zamanda bu Türk Gençliğini de bilgili, inanç sahibi olarak yetiştirmek mecburiyetindeyiz.”²⁶

İleri Görüşlülük

“Herkes bilsin ki Rus milleti; Boğazlarla Ardahan'ı ele geçirmekten asla vazgeçmiş değildir. Ve asla vazgeçmeyecektir. Çok yakın bir zaman bu davalarımızı halletmiş olacağımızı şimdiden müjdeliyorum...”²⁷

1919 da N. Atıf Kansu”ya yazdırdığı notlardan;

“Zaferden sonra şekli hükümet cumhuriyet olacaktır.”

“Padişah ve hanedan hakkında zamanı gelince icap eden muamele yapılacaktır.”

“Tesettür kalkacaktır.”

“Fes kalkacak medenî milletler gibi şapka giyilecektir.”

“Lâtin hurufu (harfleri) kabul edilecek.”

“Cumhuriyet ilânına muvaffak olalım yeter!”

“Herhangi bir yabancı devletin korumasına tenezzül eden şahsiyetlerden değilim. Benim için en büyük korunma dayanağı ve şefaaf kaynağı milletimin sinesidir.”²⁸

“Yolunda yürüyen bir yolcunun yalnız ufkı görmesi yeterli değildir. Muhakkak ufkun ötesini de görmesi ve bilmesi lazımdır.” 1930 (17-166)²⁹

²⁵ Utkan Kocaturk, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, 1984 s. 102.

²⁶ Sabiha Gökçen, *Atatürk'ün İzinde Bir Ömür Böyle Geçti*, İstanbul 1982.

²⁷ Sabiha Gökçen, *a.g.e.*, İstanbul 1982s.154-155.

²⁸ İhsan Pekel, *a.g.e.*, Cilt II, Ankara 2005, s. 7.

²⁹ İhsan Pekel, *a.g.e.*, Cilt II, Ankara 2005, s. 95.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Kendisi ve Yakın-Uzak Çevresi İle Barışık Olma Duygusu

“Demışti ki:-Eğer devamlı sulh isteniyorsa, kütlelerin vaziyetlerini iyileştirecek milletlerarası tedbirler alınmalıdır. İnsanlığın bütününiün refahı açlık ve baskının yerine geçmelidir. Dünya vatandaşları haset, açık gözlülük ve kinden uzaklaşacak şekilde terbiye edilmelidir.”

Cumhuriyet Gazetesi, 21.6.1935³⁰

“Çocuklara başka memleketleri umacı olarak göstermeye hakkımız yoktur. Türk çocuğu, kendisine hiçbir milletin tecavüz etmeğe cesaret edemeyeceği bir ruh haleti ile beslenmelidir. Bilmelidir ki Türk milletine kimse ilişemez.”³¹

“Yolunda, yalnız olmayacaksın; orada, aynı hedefi takip eden başkaları ile beraber yürüyeceksin. Bu hayat yarışında, diğerleri, kabiliyetleri itibariyle seni geçebilirler. Bir muvaffakiyet, elinizden kaçabilir. Bundan dolayı, onlara kızmayınız ve elinizden geleni yapmışsanız, kendi kendinize de kızmayınız. Asıl mühim olan muvaffakiyet değil, gayrettir. İnsanın elinde olan ve onu memnun eden ancak gayrettir.”³²

Mustafa Kemal Atatürk'ün İnsan Sevgisi ve Saygısı

“Fakat biz, ülkeleri değil, insanların kalbini fethetmek isteriz.”³³

“Siyasi kavgaların çoğu neticesizdir. Fakat toplumsal çalışma her vakit için verimlidir. Bizim aydınlar buna çalışmalı. Neden Anadolu'ya gelip uğramazlar? Neden milletin doğrudan doğruya temasta bulunmazlar? Memleketi gezmeli milleti tanımalı. Eksiği nedir görüp göstermeli. Milleti sevmek böyle olur. Yoksa lafla sevgi fayda vermez.”³⁴

Mustafa Kemal Atatürk'ün Göreve Bağlılık Duygusu

“Bağımsızlığımızı güvencede bulundurabilmek için bütün sosyal topluluğumuzca, bütün milletimizce bizi yok etmek isteyen emperyalizme

³⁰ Cemal Kutay, a.g.e., 2006 s. 228.

³¹ Avni Altın, Her Yönüyle Atatürk Cilt 2, İstanbul 1961, s. 425.

³² Afet İnan, M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, 1969 s. 87.

³³ Münir Hayri Egeli, Atatürk'ün Bilinmeyen Hatıraları, s. 39.

³⁴ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 1919, cilt 3, s. 10.

karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı milletçe mücadeleyi uygun gören bir sistemi takip eden insanlarız.”³⁵

“Görüyorsunuz ki, arkadaşlar; yürüyeceğimiz yol tehlikelerle, çetinliklerle, hatta ölmek ve öldürülmek ihtimalleri ile doludur. Sarp ve haşın bir yoldur. Bu tehlikelere göğüs vermeye kendisinde iktidar, azim, imkân ve cesaret görmeyen arkadaşlarımız varsa, şimdiden aramızdan ayrılabilirler.”³⁶

“Fakat şunu bilmesini isterim ki biz, emperyalistlerin pençesine düşen bir kuş gibi tedrici, sefil bir ölüme mahkûm olmaktan ise babalarımızın oğlu sıfatıyla vuruşa vuruşa ölmeği tercih ediyoruz.”³⁷

Mustafa Kemal Atatürk’ün Vatan-Millet Sevgisi ve Hizmeti

“Millete efendilik yoktur; hizmet etme vardır. Bu millete hizmet eden, onun efendisi olur.”³⁸

“Memleketimin bağımsızlığını dünyada her sevgiden üstün tutarım. Memleketimi kurtarmak gerekirse canımı da yoluna vermek, dinî ve irkî gayemdir.”³⁹

“Büyük Millet mi? Türk’ten daha büyük millet var mıdır? Ben ne yapabildi isem, ancak Onunla yapabildim.”⁴⁰

“Benim adım Mustafa Kemal’dir. Eğer beni onurlandırmak istiyorsan, Türkiyeli Türkoğlu Türk Mustafa Kemal diye çağır. Ben ne diktatörüm, ne macera peşinde koşarım, ne de mağlubiyeti kabul eden bir kimseyim. Ben yalnız milletimi düşünür, o’nun için yaşarım. Benim ve milletimin hakkı olan her şeyi alırım, alamayacağım bir şey yoktur.”⁴¹

—Bu memleketin beklediği yol, şu karda kışta üzerinden emniyetle geçilebilecek yoldur.

—Dilediğin zaman gidemediğin yere, nasıl VATANIM diyebilirsin?”⁴²

³⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, cilt 14, s. 428.

³⁶ Mazhar Müfit Kansu, Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber, Ankara 1986 cilt 1, s. 32–33.

³⁷ Mustafa Baydar, Atatürk’le Konuşmalar, s. 17.

³⁸ 1921; Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, cilt 1, s. 195.

³⁹ E.B Şapolyo, Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi, s. 336.

⁴⁰ Cemal Enginsoy, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Kasım 1991, sayı 19, s. 78.

⁴¹ S.Başaran, Atatürk Haftası Armağam, s. 56.

⁴² Cemal Kutay, a.g.e., 2006 s. 214.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Devlet Saygısı

“Demişti ki:

-Fertlerin hürriyeti devletin hakimiyet ve idaresinin mahfuz kalışına bağlıdır. Devlet iradesi felçli olursa, fertlerin hürriyetini koruyacak hiçbir kuvvet ve vasıta kalmaz. Onun için hürriyeti yalnız bir taraflı değil, iki taraflı düşünmek lazımdır.”⁴³

Mustafa Kemal Atatürk'ün Tevâzu Duygusu

“Ben öldükten sonra Türk Milleti yüz binlerce Mustafa Kemal çıkaracaktır. Bir Atatürk'ün cihan karşısında yarattığı mucizeler çok olmuştur. Yüz binlercesinin yapacağı şeyler daha azametli olacaktır.”⁴⁴

“Muvaffakiyetlerde gururu yenmek, felâketlerde ümitsizliğe mukavemet etmek lâzımdır.

Cihan bir imtihan meydanıdır, imtihanda muvaffak olmadan lütüfkârane muameleler beklemek boşunadır.”⁴⁵

—İlkokul öğretmeni, vatanın en faydalı unsurudur. Onlar vatan çocuklarıyla o kadar iç içe olmuşlardır ki, sanki çocuklaşmışlardır. Onların gözünde en sevgili öğrencileridir. Bu öğretmen, eğer dersini bırakıp bana saygısını sunmak için yanıma gelseydi ve çıkarken beni merdivenlere kadar geçirse idi, öğrencileri gözünde küçülür, belki prestijini yitirirdi.

Öğrenci gözünde en saygıdeğer, en büyük adam öğretmendir.”⁴⁶

“Bir millet irfan ordusuna malik olmadıkça savaş meydanlarında ne kadar parlak zaferler elde ederse etsin, o zaferlerin yaşayacak neticeler vermesi, ancak irfan ordusuyla kaimdir.”⁴⁷

“Benim en büyük mevki ve mükafat milletin bir ferdi olarak yaşamaktır. Eğer, Cenab-ı Hak beni bunda muvaffak etmiş ise, şükür ve hamdler ederim. Bugün olduğu gibi ömrümün nihayetine kadar milletimin hâdimi olmakla iftîhâr edeceğim.”⁴⁸

⁴³ 1926, Adana sohbeti.

⁴⁴ H. Tanyu, Atatürk ve Türk Milliyetçiliği, s. 82.

⁴⁵ Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, s. 3, 90.

⁴⁶ Asaf İlbay, Atatürk'ün Hayatı, Tan Gazetesi, s. 2.

⁴⁷ Milli Eğitimle İlgili Söylevleri, Ankara 1993 s. 17.

⁴⁸ Hüseyin Bahar, Atatürk'ün İnanç Dünyası, s. 32.

“Şunu bir gerçek olarak biliniz ki, şeref hiçbir vakit bir adamın değil, bütün milletindir. Eğer yapılan işler mühimse, gösterilen muvaffakiyetler belli ise, inkılâplar dikkati çekici ise her fert kendini tebrik etmelidir. Çünkü böyle büyük şeyleri ancak çok kabiliyetli olan büyük milletler yapabilir ve bu milletin her ferdi böyle en kabiliyetli ve büyük bir millete mensup olduğunu düşünerek kendini tebrik etsin.”⁴⁹

“-Ben, dedi, Timur zamanında olsaydım, onun yaptığını yapabilir mi idim onu söyleyemem. Fakat o benim zamanımda olsaydı, belki daha fazlasını yapabilirdi.”⁵⁰

“Hayır. Ben burada herhangi bir vatandaş gibi konuşuyorum. Türkiye adına savaş ilanına sadece Türkiye Büyük Millet Meclisi yetkilidir. Ama, şunu da hatırlatayım: Büyük Millet Meclisi, zamanı gelince, benim gibi basit yurttaşların duygularını da göz önüne alır.”⁵¹

“İki Mustafa Kemal vardır. Biri ben ölümlü Mustafa Kemal; diğeri milletin daima içinde yaşattığı Mustafa Kemaller idealidir. Ben onu temsil ediyorum. Herhangi bir tehlike anında ben ortaya çıktım, beni bir Türk anası doğurmadı mı? Türk anaları daha Mustafa Kemaller doğurmayacaklar mı? Feyiz milletindir. Benim değildir.”⁵²

“-Millî dava ancak bu iman, bu irade ve azimle gerçekleştirilecektir. Yaşamayı ve muzaffer olması gereken naciz şahıslarımız değil millî kurtuluşu temin edecek olan fikirlerdir.”^{53 54}

Mustafa Kemal Atatürk'ün Kutsal Değerlere Saygısı

“Milletimiz din ve dil gibi kuvvetli iki fazilete maliktir. Bu faziletleri hiçbir kuvvet, milletimizin kalp ve vicdanından çekip alamamıştır ve alamaz.”⁵⁵

“Bursa Gençliği’de ne demek? Memlekette parça parça, yer yer gençlik yoktur, sadece ve toplu olarak Türk Gençliği vardır”⁵⁶

Bunlar hürriyet uğruna ölmeğe karar verenlerin kuvvetini anlayamazlar. “Bunlar işte böyle... Dayandıkları şey yalnız demir, çelik

⁴⁹ 1923; Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, cilt 2, s. 123.

⁵⁰ Hilmi Yürebaş, Atatürk'ün Nükteleri, Fıkraları, s. 74.

⁵¹ M. İ. Garan, Milletlerin Sevgilisi Atatürk, Ankara 1986 s. 27.

⁵² Yücel, Şubat 1935.

⁵³ 31 Ağustos 1919, Erzincan Boğazi, s. 202-203.

⁵⁴ İhsan Pekel, a.g.e., Cilt II, Ankara 2005, s. 8.

⁵⁵ 1922; Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, cilt 2, s. 66.

⁵⁶ Avni Altın, a.g.e., İstanbul 1961 s. 193.

ve silah kuvveti! Bildikleri şey yalnız madde... Biz Anadolu'ya silah ve cephane değil, ideal ve iman götürüyoruz.”⁵⁷

“Ya Rabbi! Sen Türk ordusunu muzaffer et... Türklüğün, Müslümanlığın, düşman ayakları altında esaret zincirinde kalmasına müsaade etme!”⁵⁸

“Cenab-ı Hak Daima Bizimledir.”⁵⁹

“Hayat demek, mücadele, müsademe demektir. Hayatta muvaffakiyet, mutlaka mücadelede muvaffakiyetle mümkündür. Bu da manen ve maddeten kuvvete ve kudrete dayanır.”⁶⁰

“İnsanlar yalnız maddî değil, özellikle bu maddî kuvvetlerde toplanmış manevî kuvvetlerin etkisi altında etkendirler. Milletler de böyledir. Manevî kuvvet ise özellikle ilim ve iman ile yücelerek gelişir.”⁶¹

“Din insanların gıdasıdır. Dinsiz adam boş bir eve benzer. İnsana hüznü verir; kesinlikle bir şeye inanacağız. Bu Din, dinlerin en sonuncusu elbette en mükemmeldir. İslam dini, hepsinden üstündür.”⁶²

“Biz kendi dilimizle konuşacak, kendi dilimizle yazacağız. Bütün eserleri halkın anlayabileceği dilde yazacağız. İlmî eserler olsun, okul kitapları olsun, gazeteler olsun, sanatkarlarımız olsun bir Batılı Türk gibi düşünecek, bir gerçek Türk gibi yazacaklardır. Esasen bu bir bakıma millet olmanın da yollarından biridir. Diline hâkim olmayan ulusları kendi öz benliklerinden uzaklaştırıp onlara boyunduruk vurmaya kolaydır. Türk dilini her türlü yabancı dilin boyunduruğundan, egemenliğinden kurtaracağız. Bu savaş başlamıştır ve mutlaka başarı ile, zaferle sonuçlanacaktır.”⁶³

“Türk milleti devlet kurmak, vatan korumak kudretinde, kendi cevherindeki kıymet ve faziletlere istinat eden yapıcı ve yaratıcı bir millettir.”⁶⁴

“Türk vatanını yabancı çizmelerden beraberce kurtardık, fakat asıl kurtuluş Millî benliğimizdedir. Sizin bana seslendiğiniz temiz Türkçe ile birbirimizi anlayarak konuşmak ihtiyacındayız. Topraklarımızı yabancı

⁵⁷ Falih Rıfkı Atay, *Babamız Atatürk*, İstanbul 1980 s. 54–58.

⁵⁸ Neda Armener, *Atatürk ve Din*, 10.11.1971'de A.Ü. İlahiyat Fakültesinde Yapılan Konuşma Metni, s. 2; *Atatürk* İstanbul, 1970, 1000 Temel Eser Dizisi, s. 163.

⁵⁹ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, cilt 1, s. 60.

⁶⁰ İhsan Kemal, *Hayat Mecmuası*, Nisan 1970, s. 18.

⁶¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, cilt 18, s. 7.

⁶² Muhterem Erenli, *Atatürk Cumhurbaşkanı*, s. 146.

⁶³ Sabiha Gökçen, *Atatürk'ün İzinde Bir Ömür Böyle Geçti*, İstanbul 1982 s. 83.

⁶⁴ *Atatürkçülük*, Genelkurmay Bşk. Yayını 2. c, s. 43.

çizmelerden nasıl kurtarmışsak, benliğimizi saran zehirli yılanlar gibi mikrop olan yabancı kelimelerden kurtarmak, bizim için yeni bir Kurtuluş Savaşı olacaktır.”⁶⁵

Mustafa Kemal Atatürk’ün Dürüstlük ve Samimiyet Duygusu

“Son Osmanlı Padişahı gönderildiği yabancı ülkede maddi sıkıntı içine düşmüştü. Roma Türk Büyükelçiliğine başvurup yardım istemişti. Durumu Gazi Hazretlerine arz ettiler. Cevabı şu olmuştu:

—Vereceğiz. Siyasi bir hata yaptı. Cezasını çekiyor. Fakat hırsızlık yapmadığı için ona ölünceye kadar bakacağız. İsteseydi kaçtığı İngiliz zırhlısına Topkapı Sarayı’ndaki sadece Şah İsmail’i tahtını koyup götürseydi, ölünceye kadar refah içinde yaşardı. Topkapı’daki mücevherata, saraydaki kıymetli eşyaya el sürmediği, yani hırsızlık yapmadığı için suçu azalmıştır.”⁶⁶

“Herhangi bir hizmete talip olanlar çok namuskâr olmalıdır! Şimdiye kadar işlenen hataların en büyüğü müteşebbislerimizin, münevverlerimizin alimlerimizin en büyük günahı namuskâr olmamaktır. Milletin karşısında namuskâr olmak ve namuskârane hareket etmek lâzımdır.”⁶⁷

“Samimi ve dürüst insanlar aynı zamanda medeni cesaret sahibi olur, imzalarını saklamaya tenezzül etmezler. Belli ki bunu yazan ahlaksız yalancının biridir.”⁶⁸

“Basının para ile satın alınabilmesi, milletlerarası yüksek para âleminin basın üzerinde gizli tesiri veyahut sadece yabancı devletlerin örtülü ödeneklerinin tesiri, işte bunların kamuoyunu aldatma ve yanıltmasından gerçekten korkulur.”⁶⁹

“Bir kurumun muhasebesi, namusudur.”⁷⁰

“Millete, adi politikacılar gibi yalancı vaatlerde bulunmaktan nefret ederiz.”⁷¹

⁶⁵ Zeynep Korkmaz, a.g.e., Ankara 1992 s. 362.

⁶⁶ Avni Altın, Her Yönüyle Atatürk, İstanbul 1961 s. 131.

⁶⁷ 1923; Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, 2.cilt, s. 143.

⁶⁸ Hasan Rıza Soyak, Fotoğraflarla Atatürk ve Atatürk’ün Hususiyetleri 1965, s. 26-27.

⁶⁹ Afet İnan, M.K. Atatürk’ün El Yazıları, 1930, s 61-62; 488-492.

⁷⁰ Uluğ İğdemir, 1954, VII. Türk Dil Kurultayı, s. 138.

⁷¹ S. Borak, Bilinmeyen Yönleriyle Atatürk, 1925, s. 87.

“Bir şeyi vicdanınızda iyi yaptığınız, sözlerimizin iyi olduğuna kani isek, onu olduğu gibi açık, vazih, tereddüde veya müphemliğe yer vermeyecek şekilde söylemeliyiz.”^{72 73}

M. Kemal Atatürk'ün Türk Milletine Sadakat Duygusu

“Türkiye bir maymun değildir. Hiçbir milleti taklit etmeyecektir. Türkiye ne Amerikanlaşacak, ne Batılaşacaktır. O sadece özleşecektir.”⁷⁴

“Kanlarımıza, ülkümüze, geleceğimize yan bakan her kişiyi düşman gördüğümüz gün, Ulusal benliğe uzanacak her eli kırdığımız, Ulusun önüne dikilecek her engeli devirdiğimiz gün ,gerçek kurtuluşa ulaşacağız”⁷⁵

“-Yaptıklarınız için siz nereden ilham aldınız?

Atatürk bu suale bir tek kelime ile cevap verdi:

-Milletimden!”⁷⁶

Mustafa Kemal Atatürk'ün Fedakarlık Duygusu

“-Ben icap ettiği zaman en büyük hediye olarak Milletime canımı vereceğim”⁷⁷

“Hayır. Ben burada herhangi bir vatandaş gibi konuşuyorum. Türkiye adına savaş ilanına sadece Türkiye Büyük Millet Meclisi yetkilidir. Ama, şunu da hatırlatayım: Büyük Millet Meclisi, zamanı gelince, benim gibi basit yurttaşların duygularını da göz önüne alır.”⁷⁸

“Hizmet edenler namus vazifelerini ifa etmiş olmaktan başka bir şey yapmamışlardır.”⁷⁹

“Her zaman tekrar mecburiyetinde kalıyor ve tekrarı da faydalı görüyorum ki, eğer ben milletime herhangi bir hizmette bulunmuşsam, eğer ben herhangi bir teşebbüste ön ayak olmuşsam bu hizmet ve teşebbüsün temel kaynağı saygılar ve sevgilerle bağlı olduğum, bundan

⁷² Yücel Dergisi, Haziran 1939.

⁷³ Cemal Kutay, Atatürk'ün Son Günleri, 2006 s. 156.

⁷⁴ Hikmet Tanyu, Atatürk ve Türk Milliyetçiliği, s. 181.

⁷⁵ Özdeyişleriyle Atatürk s.5.

⁷⁶ Kılıç Ali, Atatürk'ün Hususiyetleri, İstanbul 1955 s. 52.

⁷⁷ Cemal Kutay, Atatürk'ün Son Günleri, 2006 s. 245.

⁷⁸ M. İ. Garan, Milletlerin Sevgilisi Atatürk, Ankara 1986 s. 27-28-29.

⁷⁹ E. Z. Karal, Atatürk'ten Düşünceler, 1956 s. 142.

sonra saygı ve sevgiyle mutluluk ve refahına varlığımı, hayatımı vereceğim aziz milletime, sizlere dayanmaktadır.”⁸⁰

“Hakikat işte budur: Bende insanlar üstünde meziyetler aramaya kalkışmayınız. Doğuşumdaki tek fevkaladelik; TÜRK OLARAK dünyaya gelmemdedir.”⁸¹

“Yanında Başvekil Celâl Bayar vardı. Bir açılışı altın anahtarla yaptıktan sonra “Hayırlı uğurlu olsun...” diyerek anahtarı alıp Celâl Bayar’ın mendil cebine yerleştirdi:

-Altın, milletin hazinesinde durur... Dedi.

Kendisinden sonrakiler, birçok tercihlerine olduğu gibi, bu altın bahsinde de O’ndan ayrıldılar...”⁸²

“Hayatımın bütün safhalarında olduğu gibi; son zamanların buhranları ve felâketleri arasında da bir dakika geçmemişti ki, her türlü huzur ve istirahatımı, her nevi şahsî duygularımı, milletimin selâmeti ve saadeti namına feda etmekten zevk duymayayım.

Gerek askerlik, gerekse siyaset hayatımın bütün devir ve safhalarını dolduran mücadelelerimde daima hareket düsturum millî iradeye dayanarak milletin, vatani muhtaç olduğu gayelere yürümek olmuştur.”⁸³

“Bir millette, özellikle bir milletin iş başında bulunan yöneticilerinde, şahsî istek ve çıkar duygusu vatanın yüce görevlerinin gerektirdiği duygulardan daha üstün olursa, memleketin yıkılıp kaybolması kaçınılmaz bir sondur.”⁸⁴

Mustafa Kemal Atatürk’ün Çalışkanlık Duygusu

“Allah’ın emri çok çalışmaktır... Çalışmak demek, boşuna yorulmak, terlemek değildir. Zamanın gereklerine göre ilim ve fen her türlü medenî buluşlardan azamî derecede yararlanmak zorunludur.”

“Siz gidemiyorsunuz ama, bir sürü yobaz ayağına çarığını çektiği gibi, sırtında torbasıyla, karanfil vs. satıyorum diye inkılâbı köstekleyen yayınlarla köyleri adım adım dolaşiyor. Sizinse bu uğurda en küçük bir tedbiriniz yok.”⁸⁵

⁸⁰ 1923, Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, cilt 2, s. 161.

⁸¹ Cemal Kutay, a.g.e., 2006 s.148

⁸² Cemal Kutay, Atatürk’ün Son Günleri, 2006 s. 66.

⁸³ İ. Pekel, a.g.e., Cilt II Ankara 2005, s. 3.

⁸⁴ İhsan Pekel, a.g.e., Cilt II, Ankara 2005, s. 8.

⁸⁵ Mehmet Önder, Atatürk’le Adım Adım Türkiye, Ankara 1984 s. 56.

Şunu da söyleyeyim ki; çok zekisin! Malum. Fakat zekânı unut! Daima çalışkan ol!"⁸⁶

"Bir millî bayramın akşam eğlencesine katılan iki genci yanına çağırıp sordu.

—Bu akşam niçin toplandık ve neden eğleniyoruz?

"Delikanlı da, kız da kızarmışlardı, cevap veremiyorlardı. Nihayet kız:

—Efendim, dedi, ben yabancı dil öğreten bir liseye gidiyorum. Bize mektepte yalnız Fransız inkılâbını okuttular.

Atatürk hiç ses çıkarmadı, yaverine dönerek:

—Lütfen, dedi, bayanla bayı evlerine götürsünler. Derlerine çalışacaklar..."⁸⁷

"İnsanlar ferdi olarak çalışırlarsa muvaffak olamazlar. Çünkü Allah insanları yaratırken onlara öyle bir muhtaçlık vermiştir ki, her insan hemcinsi insanlarla çalışmaya mecbur ve mahkûmdur."⁸⁸

Mustafa Kemal Atatürk'ün Sabır/Tahammül duygusu

"... —Büyük olmak için hiç kimseye iltifat etmeyeceksin, hiç kimseyi aldatmayacaksın, memleket için hakiki mefkûre (ülkü) ne ise onu göreceksin, o hedefe yürüyeceksin. Herkes senin aleyhinde bulunacaktır, herkes seni yolundan çevirmeye çalışacaklardır, fakat sen buna mütehammil (dayanıklı) olacaksın, önüne nihayet nihayetsiz mâniâlar yığacaklardır."⁸⁹

Mustafa Kemal Atatürk'te İrade Gücü

"Büyük olmak için hiç kimseye iltifat etmeyeceksin; hiç kimseyi aldatmayacaksın; memleket için hakiki ülkü ne ise onu göreceksin, o hedefe yürüyeceksin. Herkes senin aleyhinde bulunacaktır. Herkes yolundan çevirmeye çalışacaktır. Fakat sen buna dayanıklı olacaksın. Önüne sonsuz engeller yığacaklardır. Kendini büyük değil; küçük, zayıf vasıtasız, hiç kabul edecek ve kimseden yardım gelmeyeceğine inanarak bu engelleri aşacaksın. Bundan, sonra da sana büyüksün derlerse bunu söyleyenlere güleceksin."⁹⁰

⁸⁶ Cevat Abbas Güterer, *Cumhuriyet Gazetesi*, 1936, 10.11.1941.

⁸⁷ Hikmet Tanyu, *Atatürk ve Türk Milliyetçiliği*, s. 134–135.

⁸⁸ *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Ankara 1991 sayı 20, s. 318.

⁸⁹ Cemal Kutay, *Atatürk'ün Son Günleri*, 2006 s.21.

⁹⁰ Yücel, 1939, Sayı 57.

“-Ben diktatör değilim. Benim kuvvetim olduğunu söylüyorlar. Evet... Bu doğrudur. Benim arzu edip de yapamayacağım hiçbir şey yoktur. Çünkü ben zoraki ve insafsızca hareket etmek bilmem. Bence diktatör, başkalarını iradesine râm edendir. Ben kalpleri kırarak değil, kalpleri kazanarak hükmetmek isterim.”⁹¹

“Demmişti ki:

—Lüzumuna kani olduğumuz bir işi derhal yapmalıyız.”⁹²

Millete Güven Duygusu

—Benim için en büyük korunma noktası ve şefaat kaynağı milletimin sinesidir.⁹³

“-Milletimizi şimdiye kadar söylediğim sözler ve hareketlerimle aldatmamış olmakla övünüyorum... Yapacağım, yapacağız, yapabiliriz, dediğim zaman onların gerçekten yapılabileceğine inanıyorum.”^{94 95}

“Millet sevgisi kadar büyük mükâfat yoktur.”

“Yüksel, Türk! Senin için yükselmenin sınırı yoktur. İşte parola budur.”⁹⁶

-Son mermiye kadar aynı şiddetle devam ediniz. Çünkü iki saat sonra cephaneyi düşmandan ikmal edeceğiz.”⁹⁷

Demokrasiye Saygı

“Cumhuriyet fazileti ahlâkıyeye müstenit bir idaredir. Cumhuriyet fazilettir.”⁹⁸

“...Demokrasi, özgürlük rejimleri akıl ve mantıktan, bilimden yoksun olarak uygulandığında toplumlar sarsıntı geçirmektedir... Sınırsız bir özgürlük anarşininin baş mimaridir. Özgürlükler kişilerin ve toplumların yararlanmasına değil gelişmelerine öncülük ettikleri sürece muteberdir. Demek oluyor ki, demokrasi ile özgürlük, adalet ve eşitliği birbirinden

⁹¹ Cemal Kutay, Atatürk'ün Son Günleri, 2006 s.31.

⁹² 25, 31. 8. 19 Çankırı – Anadolu Ajansı Bülteni.

⁹³ Nutuk, s. 47.

⁹⁴ Yücel Mecmuası, Kasım 1939.

⁹⁵ Cemal Kutay, Atatürk'ün Son Günleri, 2006 s. 123.

⁹⁶ İhsan Pekel, a.g.e., Cilt II, Ankara 2005 s. 40.

⁹⁷ İhsan Pekel, a.g.e., Cilt II, Ankara 2005, s. 89.

⁹⁸ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s. 242.

ayrı ayrı düşünmek, bunları birbirinden ayrılabilir kabul etmek çok yanlış bir düşünce tarzı olur..."⁹⁹

“Laiklik yalnız din ve dünya işlerinin ayrılması değildir. Türk yurttaşların vicdan, ibadet ve din özgürlüğü de demektir.”

“Türkiye Cumhuriyetinde, her yetişkin dinini seçmekte hür olduğu gibi, belirli bir dinin merasimi de serbesttir. Yani, ibadet hürriyeti vardır. Tabiatıyla ibadetler, güvenlik ve genel adaba aykırı olamaz; siyâsî gösteri şeklinde de yapılamaz. Geçmişte çok görülmüş olan bu gibi durumlara artık Türkiye Cumhuriyeti asla katlanamaz.”¹⁰⁰

Mustafa Kemal Atatürk'te Takdir Duygusu

“-Büyük Reşit Paşa'nın kültürü Alemdar'da olsaydı, Cumhuriyeti ilan eder, ben de tarih sahnesine bir başka görünümle gelirdim!..”¹⁰¹

Riyadan Hoşlanmama

İstanbul'da yapılan her tesise Atatürk adının verilmesini ısrarla ve her defa isteyen birisi için hatta onun yanında şunları söylemiştir:

“-Benden sonra benim için asılsız astarsız iddialar bu zattan gelecektir,” demişti.

—Aralarında belki hakikati kavrayanlar da çıkabilir, demişti.

—İsimlerin baki kalması için şehirlerin temellerine sığınmasına kani değilim. Tarih zorlamayı sevmeyen nazlı peridir. İnsan hafızası da fikirler ve vicdanları tercih eder. Bakınız, bu güzel şehrin adı İstanbul ama Fatih Mehmet'i hemen hatırlıyoruz. Ben memleketime hizmet edebildiysem vefasına inandığım milletim, sevgisini hadiselerin içinden çıkarır. Lütfen bırakın bu Bizans, Acem alışkanlıklarını...”¹⁰²

Kin Tutmayan Atatürk

“—Sizinle bizim farkımız nedir?”

Mustafa Kemal böylesine çıkışlardan zevk aldığı ve kendisinin keşfettiği genç doktora muhabbetle baktı:

—Bu büyük milleti benim sizlerden biraz daha iyi tanımam.”

⁹⁹ İhsan Pekel, a.g.e., Cilt I, Ankara 2005, s. 87.

¹⁰⁰ İhsan Pekel, a.g.e., s. 131.

¹⁰¹ Cemal Kutay, Atatürk'ün Son Günleri, 2006 s. 225.

¹⁰² Cemal Kutay, Atatürk'ün Son Günleri, 2006 s. 168.

Aile Saygısı

“Medeniyetin esası, ilerlemenin ve kuvvetin temeli, aile hayatındadır. Bu hayatta yozlaşma, muhakkak sosyal, ekonomik ve siyasî bozulmaya neden olur. Aileyi oluşturan kadın ve erkeklerin doğal haklarına sahip olmaları aile vazifelerini yerine getirebilme gücünde olmaları lazımdır.”¹⁰³

İşte böyle bir ahlaka sahip olan Atatürk’ümüzün liderliğindeki aziz milletimiz hakkında bir yıl sonra söylenenler;

“Dağ başındaki haydutlar diye isimlendirdiğimiz Kahraman Mustafa Kemal ve O’nun bütün askerleri burada olsalardı, teker teker, hepsinin heykellerini dikerdik. Böylesine kahraman bir Ulusla anlaşma imzalamaktan gurur duyuyorum.”¹⁰⁴

O’nun Yeri Neresi?

Gazi Hazretlerinin ebedi hayata göçtüğü anda, cenaze namazının nerede kılınacağı, konusunda ciddi tartışmalar yapıldı. Bu konuda söylenen son ve en anlamlı söz şuydu:

“Onun cenaze namazı, tertemiz hale getirdiği bütün vatanda, bu farızanın yerine getirilebileceği her yerde kılınabilir.”¹⁰⁵

And

“Atatürk’ün Ölümü Üzerine Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Öğrencileri Tarafından İçilen And:

Ey Ulu Reis

Birinci vazifem Türk İstiklâlini, Türk Cumhuriyeti’ni Dünya durdukça korumak ve yükseltmektir.

Buna gençliğimiz, Şerefimiz, Namusumuz ve Türklüğümüz namına söz verip and içiyoruz.”¹⁰⁶

¹⁰³ İhsan Pekel, a.g.e., Cilt II, Ankara 2005, s. 160.

¹⁰⁴ Selahattin Çiller, *Atatürk İçin Diyorlar ki*, 1921, s. 49.

¹⁰⁵ Cemal Kutay, *Atatürk’ün Son Günleri*, 2006 s. 226.

¹⁰⁶ *Ulus Gazetesi*, 16 Kasım 1938, s. 7.